

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Huchard & Co. A. Hay del.

C. A. Henze's Foliage

Edm. D. Kretzschmar & Co. Lith. Inscr.

TRANEKJÆR

paa Langeland.

TRANEKJÆR

paa Langeland.

Dette ældgamle Slot ligger paa Langeland paa en høi Bakke ved en Indsø, omgivet af Marker og Skove, med Udsgt til Væltet paa begge Sider: ved Bakkens Fod ligger Byen af samme Navn, der seer ud som en lille Kjøbstad; Stedet er saa smukt, at det kan maale sig med de skønneste i Danmark.

Bygningen er uden Tvivl fra Slutningen af det 13de Aarhundrede, opført dengang Langeland var et eget Hertugdømme og Slottet dets Hovedstad, men en betydelig Deel deraf er nedrevet i Tidernes Løb: endnu for 200 Aar siden udgjorde det fire sammenbyggede Høise med et isoleret Taarn, som en Foged ved Navn Thomas Bek lod afbrøde og Slottets Archiv, bestaaende af en heel Riste med Documenter, nedgrave under Ruinerne, hvor de altsaa findes endnu, skjøndt vel neppe mere i læselig Stand.

Tranekjærs ældre Historie falder tildeels sammen med Langelands. Denne D synes at have hørt til Kong Abels Fædrenegods, som derefter tilfaldt hans Sønner, Hertug Erik i Sønderjylland og Junker Abel i Svendborg, hvilke gave Rudkjøbing Privilegier. Derefter arvede den Førstnævntes Sønner, den fæstligste Hertug Waldemar og hans Broder Erik, Langbeen kaldet, Den, som Kong Erik Slipping dog gjorde dem stridig. Erik Langbeen lod i Aaret 1292 Erik Menveds Drosk Skjelm Hvide myrde om Ratten i hans Seng i samme By, hvor Kongen opholdt sig, men denne var for afmægtig til at kunne straffe denne Forbrydelse, ja maatte endogsaa i Aaret 1306 love at forføre ham med den Dræbtes Slægt. Erik Langbeen kaldes ved

denne Leilighed i vore Kroniker Hertug af Langeland, men maatte dog endnu i Aaret 1295 i Forening med sin Broder Hertugen føre Krig med Kongen om Langeland, Als, Vrå og Femern m. m., hvilken Krig endte med at Kongen maatte give efter, ogsaa med Hensyn til Langeland, hvori Hertugen da igjen overdrog sin Andeel til sin Broder, der rimeligviis strax har begyndt paa Dyreforsen af Tranekjær Slot for at kunne forføre sin usiftre Besiddelse; muligviis er Slottet dog allerede noget ældre. I Aaret 1300 mæglede Hertugen Sillstand mellem de Danske og Norske, hvilke sidste laae med en Flaade i Lille Vælt og hærgebe Landet paa det Forsærdeligste, ligesom han overhovedet siden udvortes viste sig som en tro Vasal af den danske Konge fra den Tid, han havde faaet Langeland i usforhæret Besiddelse. Han døde i Aaret 1310 uden Børn, hvor-efter hans Enke, Fru Sophie, beholdt Tranekjær og Langeland sin Livstid; hun skal endogsaa været forlenet dermed af Kongen i Aaret 1312, til Belønning fordi hun overfandt ham en Fortegnelse over de sammenboorne Lyder, som vilde dræbe ham, hvilken hun havde fundet efter sin afsøde Gemal, men dette er neppe rigtig, da den visnok var hendes Sligebing, som efter hendes Død skulde falde til Hertugen af Sønderjylland. I Aaret 1315 besøgte Kongen hende paa Tranekjær Slot, som da nævnes første Gang, og bekræftede hendes Gavebrev til St. Agnetes Kloster i Roskilde paa alt hendes Jordegods i Sjælland og paa Als undtagen Stjesskjær; 1317 levede hun endnu, men døde kort efter.

TRANEKJÆR

paa Langeland.

Hertug Eric af Sønderjylland arvede ved hendes Død Tranekjær med Langeland, men døde allerede 1325, hvorefter Kong Christoffer vilde være Formynder for hans Son Valdemar og uden Tvivl tillige vilde inddrage Tranekjær som hjemfaldet Len efter dansk Lovret. Da den holstenste Grev Geert mødte sig, udbrød der Krig imellem dem, men Kongen blev slået ved Slesvig, da hans Folk ikke vilde kæmpe for ham. Greven havde let ved at knytte Forbindelser med Kongens Underaatter, som allerede flere Gange havde gjort Opstand imod ham, og lod i Aaret 1326 sin Myndling, Hertug Valdemar, overdrage Tranekjær og Haderslev Slotte med 10 Laster Korn — 495 Ld. Byg — Indtægt til hver, til de to mægtigste Mænd i Danmark, Hr. Laurids Jonsen, forhen Rigts Drost, og Hr. Ludvig Albretsføn, forhen Marsk, der begge havde god Grund til at være opbragte paa den troløse Konge: skulde da denne fordrive dem fra Danmark, lovede Hertugen dem Penenes fulde Indtægter og sin hele Understøttelse, hvorimod de skulde tjene ham dagligt med 40 Ryttere paa egen Kost, samt med hele deres og deres Benneres Magt, isald der atter udbrød Krig med Kongen. De tvende Slotte skulde ikke kunne fratages dem uden imod en Erstatning af 150 Mark purt Sølv eller 675 Mark saanste Penge. Meningen heraf kunde ikke misforstaaes. De tvende Herrer, som begge førte Ebersteinernes springende Løve med buftet Hale, altsaa rimeligviis hørte til samme Slægt, forenede sig med Hertug Knud Bors i Halland og en Mængde Andre, opfandt Kongen Guldfab og Trossab og valgte den tolvaarige Hertug Valdemar til Konge; da Christoffer var forðrevet, udeelte den nye Konge rige Len til sine Hjelper, deriblandt til Hr. Laurids Jonsen Langeland og Vrs. Den gamle Konge kom dog igjen tre Aar efter og forliged sig med Hertugen af Slesvig, i hvis Tjeneste Hr. Laurids Jonsen blev og beholdt sine to Lær Langeland og Vrs som hans Vasal. Da det i Aaret 1331 atter kom til Krig imellem Kong Christoffer og Grev Geert med Hertug Valdemar af Slesvig, traadte Hr. Laurids Jonsen tilligemed Hr. Esger Frost og flere Danske ganske i Hertugens Tjeneste, tog alt sit Gods til Len af ham og fik derimod Befrættelse paa Tranekjær med

Langeland, hvorimod Grev Geert skulde beholde Vrs indtil Hr. Laurids Jonsen indløste det for 1000 Mark purt Sølv. Derimod forpligtede Grev Geert sig Aaret efter til at skaffe Grev Johan af Holsten Tranekjær Slot med Langeland, indtil Kongen indløste Jylland og Fyn, da Hertug Valdemar igjen skulde have Langeland og Grev Geert derimod Standerborg Slot og Len samt Vrs; blandt Grev Geerts Mænd, som optoges i Freden med Kongen og skulde have alt deres Gods tilbage, nævnes ogsaa Hr. Laurids Jonsen. Imidlertid kom Afstaaelsen af Tranekjær neppe til Udførelse, thi Hr. Laurids Jonsen besad Langeland og Vrs endnu 1333 og beholdt dem til sin Død, som fandt Sted i Aaret 1340 paa Langeland, hvor han ogsaa blev begravet.

Tranekjær Slot faldt tilbage til Hertug Valdemar af Slesvig, som endnu beholdt det i lang Tid og holdt sine Lensmænd paa Slottet. Imidlertid var Valdemar Atterdag kommet paa Thronen og havde begyndt at samle det Adspaltede, hvilket skete under idel Kamp og Strid, thi med de indtrængte Fremmede førte han Krig paa Liv og Død: de maatte underkaste sig hans Gjødh eller tage deres Penge og overlade ham Landet. Ved denne Leilighed gik det stærkt ud over hans Sooger, Hertug Valdemar af Sønderjylland, en svag Character, der efter Grev Geerts Død altid kom tilkort. Med den mægtige holstenste Adelsmand Benedict von Ahlesfeld, som eiede Hagenskov Slot i Fyn, Grimdorp Slot ved Maribo, hvilket han byggede, med meget Gods i Holland, som Hertugen i Krig og Ahlesfeld, understøttet af Kongen, plyndrede 1355 Langeland og beleirede Tranekjær: Hertugen kom til Hjælp og adspredte hans Hær, men nu kom Kongen til med en stor Styrke og fratog Hertugen ikke blot Langeland, men hele Sønderjylland, dog gav han ham i Freden det Hele tilbage. Samme Aar drog Kongen atter for Tranekjær Slot, som han dog ikke indtog, fordi Herremændene og Bønderne vare forsømmelige i at bringe ham Eghis og Vlder, hvorfor de bleve alvorligt straffede, endssjondt de undskyldte sig med Nødvind. I Aaret 1358 indtog Kongen under en ny Krig efter 15 Dages Beleiring Tranekjær med hele Langeland og forlænde

TRANEFJÆR

paa Langeland.

Slottet til en Danff; Hertugen fik det atter tilbage, men maatte 1367 pantsætte Kongen det for 2700 Mark purt Sølv, og siden er det aldrig blevet fikt fra Danmark. Under den store Krig 1368—72, som Kongen maatte føre med Hanskebærne, Slesvig, Holsten, Meklenborg og Sverrig samt de oprørte Syder, holdt Henning Meinstrup Tranefjær Slot, uagtet der i de Allieredes Forbund udtryffeligen var fastsat, at Hertugen af Sønderjylland skulde have det tilbage. 1376 var Johan Muus Hovedsmand paa Tranefjær og hyldede paa Langelændernes Vegne Prinds Oluf, medens Kong Waldemars anden Datterføn, Hertug Albrecht af Meklenborg, afsjod Sønderjylland med Langeland og meget mere Gods til de hollenske Grever for at erholde deres Hjelv. Disse gavede saaledes Skip paa det eengang Erhvervede at Kong Oluf 1386 maatte forlene dem med Hertugdømmet Sønderjylland, Langeland berunder indbefattet, dog skulde de have de kongelige Friiser iftedesfor Langeland, foreløbigen paa tre Aar, men derved er det siden blevet, saa at den danske Krone har tilbyttet sig Tranefjær og Langeland for den kongelige Andeel i Frisland i Hertugdømmet Slesvig.

I Aarene 1394—1404 var Hr. Jens Andersen (Barsebeff?), Ridder, Lændsmand paa Tranefjær, 1419 og 1423 Hr. Anders Jacobsen (Lunge) til Egede, Ridder og Rigets Hofmester samt tillige Lændsmand paa Kallundborg, hvor han boede: han har altsaa haft Tranefjær i Pant.

I Aaret 1456 pantsatte Christian den Første Tranefjær Slot med Langeland til sin Hoffinder, Philip Arelsen (Thott), som Aaret efter blev faaet til Ridder i Uppsala, een af de beramte 9 Arelssønner, der spillede en saa fremragende Rolle i Danmark og Sverrig paa Christian den Førstes Tid: Pantefummen var 1100 rhinske Gylde, gode af Gulv og af de fire Gharhyrkers Slag, 800 svære engelske Nobler, 100 løbige Mark i Næstved Engelske eller i det Sted 250 rhinske Gylde, om de Engelske ikke findes kunne, 200 Reynolds-gylde, 300 lybske Mark, der udi Sjælland gjaenge og gjaeve ere. Dette udgjorde dengang 3683½ rhinske Gylde eller 5525 Mark lybsk, hvilket nu vilde svare til 3683½ Lucater, dersom Summen skulde ubetales i Gulv, eller 3080 Rdl.,

ifald den oprindelige Pantefum i lybske Mark skulde tilbagebetales: saameget har Forholdet forandret sig siden. Heelt anderledes stiller det sig, ifald Pantefummen vare anlagte i Korn. Hvad 1 Skjeppe Byg kostede i Aaret 1456 vilde den ikke, men 1466 kostede den i Sjælland 1 f. lybsk, altsaa 1 Pund Byg 24 f. lybsk eller 1 rhinsk Gylde: Pantefummen vilde da have udgjort 3683½ Pund Byg eller 15,193½ Td. efter vort nuværende Maal, hvilket nu vilde være næsten 76,000 Rdl., naar 1 Td. Byg regnes for 5 Rdl.

Hr. Philip Arelsen blev omtrent paa samme Tid gift med Ermegaard Frille, hvis Fader maa have forstrakt endeel af Pantefummen. Af disse vare 1000 Mark lybsk betalte for at Pantet skulde staae uafst i 6 Aar samt blive i Hr. Philip Arelsens Arvingers Besiddelse et Aar efterat Pantefummen vare betalte. Han benyttede sit Ophold paa Langeland til at kjøbe og pante endeel Gods paa Den, hvoriblandt 1460 Pudsflykke. 1464 drog han til Gulland, hvor hans Broder Hr. Erik Arelsen, som havde Den i Pant, var død, og han i den Anledning havde meget at varetage; her døde han den 4de Novbr. f. A., efterladende fire Børn og en meget rig Enke, som allerede i Begyndelsen af Aaret 1466 var gift med Beynt Bille til Søholm, der saaledes fik Tranefjær og Langeland i Pant; hendes Fader Hr. Eggert Frille, havde imidlertid som hendes Formynder været Lændsmand paa Tranefjær.

Kongen havde i Aaret 1453 erhvervet en Dom af Rigets Raad, at de Len, som i saa lang Tid havde været bortgivne i Pant, at deraf var opbaaret mere end den oprindelige Pantefum, skulde hjemfalde uden Godtgjællelse til Kronen: denne Dom gjorde han imod al Ret og Billighed gjeldende imod Fru Ermegaard Frille og hendes Børn, formodentlig i den Formening at hun ikke skulde være mægtig nok til at værne om sin Ret, men heri tog han meget feil. Fruen ægtede — rimeligviis paa Grund heraf — saa kort efter Mandens Død Beynt Bille, som hørte til een af Landets anseteste Familier, Børnened mægtige Farbrødre, Iver og Aage Arelssønner, paatalte med megen Alvor deres Ret, og den Underkøttelse, de to Første siden bestandig ydede Kong Carl Knudsen i Sverrig, paastaar Hvilfeld vel ikke uden Grund skriver

TRANIEKJÆR

paa Langeland.

fig for en stor Deel herfra, hvilket de selv angave: ogsaa Fru Ermegaards Hader, den mægtige Hr. Eggert Frille, dansk Rigsraad og en af Kongens høitbetroede Mænd, nærmede sig stærkt den svenske Konge, hvilket kunns kan være foranlediget ved denne Uret. Kongen maatte tilsidst — efter kostbar og langvarig Feide med Arelsonnerne — give efter og lade Beynt Wille beholde Tranekjær i Fred, dog synes han først i flere Aar at have overdraget Slot og Len til sin Søn, Hertug Hans, der 1472 opholdt sig paa Langeland, hvor hans Navn findes paa en Kirkeløkke; 1476 havde Beynt Wille igjen Tranekjær Slot og Len, hvor en Adelsmand, Jesper Korby til Leerteksholm, var hans Husfoged, men hvor Hertug Hans dog endnu synes at have opholdt sig af og til. 1478 afløste Hertugen ham endelig Slottet, hvilket han dog, overensstemmende med sit Pantebrev, fik Tilladelse til at beholde endnu et Aar. Da imidlertid alle Hr. Philip Arelsons Børn vare døde paa en Datter nær, arvede Fru Ermegaard hele Pantefummen undtagen 800 Ghyden, som tilfaldt Datteren, Ingeborg Philips Datter (Thott), der blev gift i Sverrig og var Moder til den siden saa bekjendte svenske Erkebisp Gustav Trolle, som i Reformationstiden spillede en meget vigtig Rolle i Sverrig og Danmark.

1479 blev Johan Benstermand Lensmand paa Tranekjær, 1495 nævnes Anders Tegemad som saadan, 1500 Hr. Thomas Nielsen (Lange), 1507—10 Giler Griffen (Wølle). Dronning Christine havde Slot og Len til Livgæding allerede 1500 og maaskee før: hun beholdt det indtil 1514. I Aaret 1510 viste sig en stærk Iybsk Plande, som havde ødelagt Lolland uden Modstand, ved Kysten, men vovede ikke at gjøre Landgang, da de tappre Rangelændere, velforsynede med Skjts, samlede sig for at modtage Fjenderne. I dette Aar var Kreaturfæstningen paa Slottets Sædegaard 34 Køer 4 Tyre 1 Tyrgilding 10 Blovorne 12 treaars Ungsød, 8 toaars Kalve, 12 samme Aar tilfagte Kalve 25 Faar 13 Lam 21 Gædebeder 53 gamle Gæder 40 Kid 60 gamle Svin 40 Ørjse; avlet var 1½ Kæster 3½ Pd. Rug, gjør 72 Ld. 4½ Sk. nuværende Maal, 3 Kæster 5 Pd. Byg, gjør nu 169 Ld. 1 Sk.; Slottets

Skjts bestod af 4 Skerpentiner, 9 Steenbøsser, hvoraf de 8 paa Muren og een i Bryggeriet, 5 brudne Steenbøsser, 5 Hagebøsser, heelt af Jern, 4 Hagebøsser med Stofke og to i Lenet, 26 Bøssesamre, 10 Kamre til Skerpentiner, 5 Hjerdinger Krudt til Bøsser. Indtægterne af Bøndergodset beløb sig til 15 Pd. 3 Sk. 1½ Fdk. Hvede, hvilket udgjør 51 Ld. 1½ Sk. efter vort nuværende Maal: deraf var i Restantse hos Bønderne 1½ Pd. 5½ Sk. 1½ Fdk., nu 5 Ld. 6 Sk. 1½ Fdk.; 2 Kæster 1 Pd. 4 Sk. 3½ Fdk. Rug, nu 84 Ld. 7 Sk. 3½ Fdk. Restantse deraf 2 Pd. 3 Sk. 1 Fdk., nu 7 Ld. 1 Sk. 1 Fdk.; 5 Kæster 4 Pd. 2 Sk. 1 Fdk. Byg af Bønderne (o: de jordegne Bønder eller Selvbønderne), nu 264 Ld. 2 Sk. 1 Fdk., Restantse deraf 5½ Pd. ½ Sk., nu 22 Ld. 6 Sk.; 16 Kæster 11 Pd. 23 Sk. Byg af Bryderne (o: Fæstebønderne), nu 840 Ld. 2 Sk., Restantse deraf 1 Kæst 2 Pd. 3½ Sk., nu 58 Ld. 1 Sk. 2 Fdk.; Havre af Bønderne under forskjellige Benævnelser, som Landgildehavre, Fødesødhavre, Gjesterhavre, Oldengjeldhavre, Stovhavre, Sagesaldhavre 5 Kæster 2 Pd. 21½ Esp. 1 Fdk. samt 14½ Ld., nu 432 Ld. 6 Sk. 3 Fdk., Restantse deraf 5 Pd. 15 Sk., nu 27 Ld. 1 Sk.; 29 Køer; 4 Ld. 1 Sk. Smør af Bønderne, Restantse deraf 1 Ld. ½ Sk. 1 Smaal, 3½ Ld. 2 Sk. af Bryderne; 8 Ld. Øl; 206 Øjes; 44 Faar, Restantse 2; 123 Lam, Restantse 6; 27 Volgatte, Restantse 6, 7 Sommervvin, 340½ Oldensvvin; 1 Par Ørne, 22 Sagesaldsørne; 2½ Ld. Silb; 2 Ld. Torst i Told, 1½ Ld. for Kongesagt; 1 Ld. Val; Penge under forskjellige Benævnelser, som Stattepenge, Gjesterpenge, Gaardsfæstning, Forlovspenge*), Sagesald, Oldengjeld, Penge for Køer, Svin, Faar, Lam og Væs ialt 554 Mark 5 f. 1 Alb., hvoraf Restantse var 24 Mark 14 f. 3 q; hele Afgiften af Godset udgjorde i Penge 1682 Mark eller i Byg 4637 Ld. efter vort nuværende Maal. Deril kommer Slottets Øvl 72 Ld. 1 Sk. Rug, hvoraf blev saet 48 Ld., og 169 Ld. 1 Sk. Byg, hvoraf blev saet 53 Ld. 5 Sk., samt endvidere saet 10 Ld. 5 Sk. Havre, saa at der bliver til Rest 120 Ld. Byg, og det hele Beløb bliver 1730 Mark eller

*) For Tilladelse til at bruge vort.

TRANEKJÆR

paa Langeland.

4757 Td. Byg nuværende Maal. Heraf blev fortræret paa Slottet, anvendt til Lønninger til de faste Folk, Arbejdere, Haandværkere, Skibsfragt, foret op, brugt paa Teglgarden 1043 Mark, saa at Dronningen fik til Afgift 687 Mark eller 1889 Td. Byg.

Efterat Slottet igjen var kommet til Kronen, nævnes som Lensmænd Søren Stampe 1518, Jens Juel 1522 og derefter Hr. Otto Krumpen. Fra Aaret 1523 eller saa omtrent, medens Hr. Otto Krumpen var Lensmand paa Tranekjær Slot, havde vi atter en Fortegnelse over Lenets Indtægter, dog blot over den visse Rente, uden at regne Avlingen og den uvisse Rente, som Sagefald, Gaardsafsinning, Udvegsjeld og Gjelsteri; den visse Rente angives deri til 1251 Mark foruden 74 Mark af Stryms. Restanterne vare ogsaa her betydelige og anføres udtrykkelig at hidrøre fra sde Gaarde: rimeligviis gjelder det samme om den i forrige Regnskab omtalte Restantse. Lensmanden skulde tjene med 4 Gersufjeste, hvorimod han havde Avlingen fri.

Hr. Otto Krumpen havde Slottet i Pant, men mistede det under Grevens Feide i Aaret 1534 paa en Maade, der har gjort hans Verømmelse som Krigsmand stor Skade. Grev Christoffers Tropper landede, under Anførelse af Slottets tidligere Lensmand, Søren Stampe, og Lange Herman, Grev Christoffers vægte Broder. Rimeligviis har Hr. Otto Krumpen ikke solet paa Bønderne og derfor ikke voget at modsætte sig Landgangen, men indskrænket sig til at forsvare Slottet med de 4 Ryttere og 16 andre Karle, som tjente ham; flere vare der ikke 1510 og flere har han ikke havt: Bønderne, som man ellers tog ind som Besætning, har han neppe voget at lade komme ind i Slottet. Beleirerne opkastede paa de høie Bakker tæt ved Slottet Standsfer, afsgravede ubentvils Seen, hvorved de berøvede Slottet sit Vand, — Lybekkerne skulle engang have gjort dette, altsaa har det vistnok været ved denne Leilighed, — derefter blev Hr. Otto Krumpen opfordret til Dvergivelse. Hvad skulde han gjøre med sine 20 Mand, hvoraf kuns 10 vare Soldater? Han maatte jo troe at Beleirerne havde Skjys, da de opkastede Standsfer; holde sig kunde han da ikke, og om Undsætning kunde der slet ikke være Tale. Naar nu hertil kommer Mangel

paa Vand, Tremplet fra alle andre Slotte i Sjælland, Lolland, Falster, Men, af hvilket intet havde forbaaret sig, maastee ogsaa Hængtoenhed for Christiaan den Anden, i hvis Navn Krigen fortes, kan man nok tænke sig at han fulgte Strømmen, overgav Slottet og hylde sine gamle Herre og Konge: til Sifferhed for sit Pant fik han Alsholm Slot og Len paa Lolland, men hans Tre som Soldat leed et stort Ekaar og hans Pengepung et ikke mindre, da Grev Christoffer fratog ham Guld, Sølv, Penge, Klenobier, Guldfieder, Ringe, Perlehuur, Harnisk, Skjys, Krudt, Kødvarer, Dvæg, Huusgeraad, tre Jagter med Tilbehør, i det Hele til en Værdi af 10,000 Tockimdsalere eller rjinske Guldgylde, hvilket svarede til 53,988 Td. Rug, altsaa nu 377,916 Rdl., 1 Td. Rug regnet for 7 Rdl.: for sin Forbeels Skuld har Hr. Otto Krumpen altsaa ikke opgivet Slottet eller i saa Fald regnet meget feil.

Lange Herman fik Slottet i Befaling, men forslottedes snart til Kalundborg Slot, hvorefter en anden Lydsker, Hop von Dintlof, fik Tranekjær, dog kuns kort Tid, thi den berømte Admiral Peder Stram erobrede det i Aaret 1535, ligeledes uden egentlig Beleirning, saa at det ligeaaltid nu som i Hr. Otto Krumpens Tid har været istand til at forsvare sig. De følgende Lensmand vare Marquard Tidemand, Hr. Preddbjørn Podeduff, Jørgen Brahe, Eiler Rønnow, Frans Brockenhuus 1558, Eiler Rønnow, Jørgen Marsvin, Maurids Podeduff, som 1565 fik Slot og Len i Pant for 10,000 Daler, som var 10,125 Td. Rug nuværende Maal, altsaa nu 71,000 Rdl. Derefter Laurids Brockenhuus, Breide Raugan, Riels Friis 1596 + 1610, i hvis Tid Lenets Indtægter for 1602 angives af Fordebogen til 2121 Daler, hvoraf Lensmanden svarer 734 Dl., samt af det geistlige Gods 334 Dl., ialt 1068 Dl.; han skal desuden tjene med 8 Gersufjeste, men har derimod Avlingen fri. Uagtet 734 Dl. synes at være meget mere end de 687 Mark, Dronning Kirstine fik i Aaret 1510, er det i Virkelighed meget mindre, da 1 Td. Byg efter Capitelstaxt for 1601 kostede 1½ Dl., saa at det kuns udgjorde 505 Td. Byg nuværende Maal, medens Afgiften til Dronningen var 1889 Td. Byg; derimod holdtes der 1510 kuns 4 Gersufjeste,

TRANEKJÆR

paa Langeland.

men 1602 det Dobbelte, og af Lenet var i Mellemtiden en stor Deel Jordegods bortbyttet imod Vederlag paa andre Steder. Nytaarskassen i Aaret 1558 befalede Kongen Lensmændene for den store Befolnings Skuld at lade Tranefjær Slotsport tilslaae, Skystet føre til Nyborg og aflasse Befættningen, saa at Slottet ophørte at være en Fæstning.

De næste Lensmænd vare Frands Rankau 1611, Mogens Ulfeld, Jens Juul, Enevold Kruse, Hans Lindenov, Johan Friis 1624, Christoffer Ulfeld 1627, Peder Wassé 1629, Otto Thott, Hannibal Sehested 1639—40, i hvilket Aar han selv opgiver at have lagt sig til Bedste af Lenets Indtægter 3000 Rdl. Derefter Hr. Christoffer Urne indtil i Mai 1645, da Grev Christian Rankau til Breitenburg fik Slot og Len til Pant for 50,000 Rdl. Spec., hvoraf 12,000 Rdl. skulde forrentes med 6 pCt. og 38,000 Rdl. med 7 pCt.: han forlangte først 8 pCt. i Rente, hvorpaa Kongen dog ikke vilde gaae ind. 1654 laante Kongen endvidere af ham 12,000 Rdl., hvormed Pantesummen forhøiedes. Den 10. Febr. 1658 skændte den svenske Konge Carl Gustav Langeland til Corff Ulfeld, hvilket dog ikke var af Varighed, da det ikke blev indført i Fredsslutningen. Grevens skændte 1659 dette Pantebrev paa 62,000 Rdl. Sp. til sin Datter Margrethe Dorothea Rankau, som var gift med Frederik Ahlefeldt til Søgaard, hvorefter Bønderne fik fgl. Bølgreb, at svare den nye Pantehaver Frederik Ahlefeldt deres Landgilde og Skatter, men formedels Krigen og dens sorgelige Følger fik han ikke sine Renter, der indtil 1665 vare løbne op til 18,000 Rdl. I Aaret 1672 indfillede Statsramet desangaaende til Kongen følgende: Tranefjær Amt udgjør 2624 Td. Hartkorn, Kongen tilhørende; efter den fgl. Tært, 50 Rdl. for Lønde Hartkorn, udgjør det 131,200 Rdl., men den almindelige Priis er kun 40 Rdl. for 1 Td. Hartkorn, hvilket udgjør 104,933 Rdl.; Amtet indbringer efter gammel Renteritart 3990 Rdl., efter den nye Tært 4528½ Rdl. Fra 1659 har Grev Ahlefeldt det til Underpant for 62,000 Rdl. og fordrer sine Renter indtil 1665, hvilke han ikke har kunnet erholde formedels Krigsid, godgjorte med 18,000 Rdl. Kongen kunde altsaa slaae disse til Capitalen og deraf be-

regne ham Rentes Rente i 8 Aar med 8740 Rdl., da hele hans Tilgodehavende udgjør 88,740 Rdl.; der mangler altsaa endnu 16,193 Rdl. i at hans Tilgodehavende har naaet Pantets Værdi. Statsramet indstillter nu til Kongen, hvorvidt Grevens skal betale denne Forskjel eller Kongen vil estergive ham den, da han er villig til at oprette Gienkomsten til et Len blot paa manblig Linie, hvorved altsaa Kronen beholder Udsigt til igjen at erholde det tilbage, dersom denne uddør. Hvilket af disse Alternativer Kongen valgte vide vi ikke, men den 20. Juni 1672 oprettedes Tranefjær Amt til et Grevskab for Frederik Ahlefeldt, med agnatif Succession, og d. 28. Aug. i. A. udnædtes der en fgl. Befaling til alle Kronens Bønder og Tjenere paa Langeland, som hidtil havde svaret under Tranefjærs Amt, herefter at svare Frederik von Ahlefeldt Landgilde, Gjesteri, Ugt, Arbeide ic., da Kongen havde oprettet Amtet til et Grevskab for ham, og hos hans Efterkommere har det været siden.

Grev Frederik von Ahlefeldt til Langeland var Rigsgreve til Rixingen, Rigsskriver til Mørseburg, Herre til Søgaard, Gravenstein, Stoltelund, Hovringsholm, Ahlefeldts Wildnis og Ballegaard, Storkantler, Præsæs i Oeheimers conseillet og Ridder af Elephanten; han indkjøbte endel Kirker paa Landet og hans nærmeste Efterfølgere de øvrige, saa at Grevskabet nu eier alle Dens Landsbykirker. Storkantleren døde 1686, hvorefter Grevskabet Langeland, Søgaard, Ballegaard og Ahlefeldts Wildnis tilfaldt hans ældste Søn, Grev Frederik Ahlefeldt, Stattholder i Hertugdømmene, Oeheimeraad, Kammerherre, commanderende General over de danske Hjelpetropper i Keiserens Tjeneste, som døde i Bayern 1708 uden Vorn, hvorefter hans Halvbroder, Grev Carl Ahlefeldt, arvede hans Godser. Denne havde ifølge Faderens Testament faaet Grevskabet Rixingen og Baroniet Mørseburg i Elsf, hvilke han 1703 folgte til sin Svoger, Grevens af Nassau-Ditweiler, for 80,000 Rdl.; omtrent paa samme Tid byggede han Sorgenfri og kjøbte Kalkunborg Ladegaard. Han havde 1696—99 som Gouvernør ledtaget Prinds Carl, Kong Christian den Femtes søn, paa dennes Reise i Umlandet, blev ved sin Hjemkomst udnævnt til Dverfstaldmester, Dverfhusmarskalk og Dverfhuskæmper for det kongl. Ridderacademi

TRANEKJÆR

paa Langeland.

i Kjøbenhavn, blev 1703 Ridder af Elefanten, 1710 Gehejmeraad, 1712 Stattholder i Hertugdømmerne og døde 1722 paa Gravensteen; hans Enke, Grevinde Ulrikke Antoinette Danneffjold=Laurvig, overlevede ham indtil 1755. Ved Grevens Død bleve de store slektivigste Godser Gravensteen, Søgaard ic. bortsolgte og for største Delen kjøbt af Hertugen af Augustensborg. Grevskabet Langeland tilfaldt Grevens ældste Søn, Grev Frederik Ahlefeld, der efterhaanden blev Kammerherre, General og hvid Ridder; han indkøbte Godserne Holmegaard, Brothkke, Lyftekholm paa Langeland samt Den Strøms, ialt 433 Td. Hartkorn, hvoraf han 1765 oprettede Stamhuset Langeland, der stedse skal følge Grevskabet, saalænge dette bliver i Familien, samt derefter indløses med 50,000 Rdl. og tilfalde den sidste Greves nærmeste Cognat. Sine sidste Aar tilbragte Greven paa Langeland, hvor han foretog mange Forbedringer og Forfskønnelser med Tranekjær, som længe havde staaet ubeboet og derfor var meget forfalder: af de vidtløftige Bygninger afbrød han en Deel; tidligere var allerede det store Taarn med mere blevet afbrudt, ved hvilken Leilighed en Høvedsløs Foged, Thomas Bek, skal have begravet en heel Kiste med Pergamentsbreve og Documenter under det's Kulner.

Greven døde 1773, hvorefter Grevskabet med Stamhuset tilfaldt hans ældste Søn, Grev Christian Ahlefeld til Bjørnemoose, Generalmajor, Kammerherre, hvid Ridder. Han arbejdede efter sin Bedstemoder Grevskabet Laurvig i Norge, hvorom han dog først maatte udholde en Proces; 1785 blev han udnævnt til Greve af Laurvig. Greven døde 1791 og efterfulgtes af sin ældste Søn, Grev Frederik Ahlefeld=Laurvig, Generallieutenant, Kammerherre, hvid Ridder, der udfirstede alt Godset fra 1791—1820, afflaffede Høveriet 1791—1813, fra 1810 af efterhaanden indførte fast Record for alle Tiender, omtrent til 6 Stp. Byg for hver Tiende, 1805 med fgl. Bevilling solgte Laurvig til Kongen imod at deponere en Fideicommisscapital, som nu udgjør 630,573 Rdl. Han døde 1832, efterladende en meget stor Gjæld, som hans Brodersøn, Grev Christian Johan Frederik Ahlefeld, Stamherre til Lundsgaard, nu Oberstlieutenant og Commandør af Danebrog, ved en udmærket Beskyttelse af

sine store Eiendomme har seet sig istand til at afbetale for Grevskabets Bedkommende: den af hans Formand 1798 erhvervede fgl. Tilfaldelse til at sælge Grevskabet imod at deponere en Fideicommisscapital af 597,000 Rdl. er der heldigviis suns gjort Brug af for nogle faa Gaardes Bedkommende.

I Aaret 1841 udgjorde Grevskabet 44 Td. 3 Fdk. frit og 2180 Td. 6 St. 2 Fdk. ufrit Ager og Engs, 23 Td. 3 St. Skovs og Møllehyld's Hartkorn; under det ufrie Hartkorn hørte 10 Avlsgaarde, der vare bortforpagtede og udgjorde 250 Td. Hartkorn med en aarlig Afgift af 20 Td. Hvede 60 Td. Rug 620 Td. Byg 300 Td. Havre 6½ Td. Smør, 4 Fedekalve og 3278 Rdl. 4 Mk., hvorimod Forpagterne oppebar Tienden af omtrent 100 Td. matr. Tiendehartkorn. Slottet selv var bortforpagtet tilligemed 60 Td. matr. Tiendehartkorn for 150 Td. Byg, samt i Naturalpræstationer 2 Td. Hvede, 64 Td. Rug, 88 Td. 6 St. Byg, 53 Td. Havre, 3 Td. Smør, 10 Lpd. Kleff, 5 Lpd. Dk foruden Hø, Græsning m. m. Til Grevskabet hørte 14 Kirker og matriculeret Tiendehartkorn af 14 Sogne 429 Td. 4 St., samt tiendeydende 5307 Td. Hartkorn: Landgilde af Kirkeforber 60½ Td. Byg, af Vøndergødet 36 Td. Hvede, 60 Td. Rug, 1378 Td. Byn, 556 Td. Havre, 140 Td. Kartofler, 8 St. Kommen, 325 Øjæs, 235 Høns og Høllinger, 226 Snefe Kg, 3094 Rdl. i Penge, samt af gamle Selveierbønder 126 Rdl., som vare alle deres ældgamle Afgifter, ansatte i Penge efter Renteritarten af 1661, altsaa meget lavt, saaledes 1 Td. Smør til 15 Rdl., 1 Ko til 6 Rdl., 1 Td. Rug eller Byg til 1 Rdl. 3 Mk. Paa Den Birkholm, hvor Bedoerne selv eiede Bygningerne, altsaa vare Supersficarbondet, svarede den mindste Afgift, nemlig af 12 Beboere med 5 Td. Hartkorn 43 Rdl. 4 Mk. Gaardmandshøveriet var afflaffet paa hele Grevskabet, men Godtgjærelsen derfor er ligesaa lidet opført her som Tienderne.

Stamhuset Ahlefeld udgjorde 25 Td. 4 St. 2 Fdk. 1 Alb. frit, 414 Td. 3 St. 1 Fdk. 2 Alb. ufrit Ager og Engs og 8 Td. 4 St. 1 Fdk. Skovs og Møllehyld's Hartkorn; under det ufrie Hartkorn hørte 3 Avlsgaarde med 72 Td. 4 St. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, bortforpagtede tilligemed 60 Td. matr. Kirketiende for 50 Td. Hvede, 500 Td. Byg, 4½ Td. Smør, 2 Fedekalve og

TRANIEKJÆIR

paa Langeland.

1685 Rdl. Til Stamhuset hørte endvidere 29 Td. 3 St. matr. Kongetiende-
hartkorn. Landgilden af Bøndergodsset udgjorde 23 Td. Hvede, 16 Td. Rug,
184 Td. Byg, 26 Td. Havre, 10 Td. Kartofler, 32 Gjøds, 54 Høns, 54
Snefe Vg samt 1200 Rdl. i Penge; Høvetiet var afflasket.

Den samlede Indtægt af hele Eiendommen foruden Høvetipenge og største
Delen af Tienderne, samt Skove, Tegl- og Kalkværk udgjorde altsaa 131 Td.
Hvede, 200 Td. Rug, 2981 Td. Byg, 935 Td. Havre, 150 Td. Kartofler,
14 Td. Smør, 6 Fedefatve, 357 Gjøds, 289 Høns, 280 Snefe Vg samt 9384
Rdl. foruden nogle Naturalpræstationer. Der hørte 2 Hovedgaarde, 13 Avls-
gaarde, 14 Kirker, omtrent 400 Bøndergaarde med 70 Td. frit 2595 Td. ufrit
Ager og Eng, 32 Tdr. Skov- og Mølleflyds Hartkorn, samt 459 Td. matr.
Tiendehartkorn under den samlede Eiendom, altsaa 3156 Td. Hartkorn af alle Slags.

Endnu vilde vi til Sammenligning med 1510 blot anføre at Udsæden paa
Støttets Jorber i Aaret 1841 var 20 Td. Hvede 30 Td. Rug 80 Td. Byg
50 Td. Havre og 56 Pbd. Kløverfrø.

Skovarealet udgjør for hele Eiendommen omtrent 2000 Td. Land Fredskov,
fortrinlig Bestand, dog meest bevøret med unge Træer. Den store Rængde

svære Ege- og Bøgetræer, som i en tidligere Periode fandtes i Skovene, blev
paa en meget kort Tid slaact ned i forrige Besidders Tid: man troede aldrig
det kunde faae Ende, huggede løs uden alt Hensyn og udsatte derved Skovene
saaledes, at Stormen ofte i eet Døgn har omskrytet flere hundrede Favne Brænde.

I den nuværende Besidders Tid ere Skovene kedse blevne behandlade med stor
Omhu paa forstmæssig Maade og vilde med Tiden give et rigt Udbytte. I en
sandig Egn i den nordlige Deel af Den ere anlagte betydelige Fyr- og Gran-
plantager. Benyttelsen af Løveffjær stæer nu ogsaa planmæssigt, og i flere
Aar vare Beskylalere indforskrevne for at lære Bønderne den rette Behandlings-
maade: ved Krigens Udbrud bleve de viste tilbage i Altona.

Grevstabet og Stamhuset udgjøre nu efter den nye Matrikel 2721 Td.
Hartkorn af alle Slags, med 2 Hovedgaarde 13 Avlsgaarde, omtrent 400
Bøndergaarde og 700 Huse. Desuden here dertil i Bankfaciter 24,100 Rdl., i
Fideicommisscapitaler 63,969 Rdl. foruden Fideicommisset Laurvig, 630,573 Rdl.,
paa hvilket der dog hviler en stor Gjæld. Under 17de Dec. 1849 har Greven
paa ny erholdt Tilladelse til at afhænde Bøndergodsset til Eiendom, hvorfra der
dog endnu ikke er gjort Brug.

